

LIETUVOS

**8(17)
2008**

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

**LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY**

LIH
LEIDVYKLA

VILNIUS 2008

REDAKCINĖ KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
École des Hautes Études en Sciences Sociales
Lundo universitetas

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Vilniaus pedagoginis universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKCINĖS KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

tel.: + 370 5 2629410
faks: +370 5 2611433
el. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:
European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė (Vytytis Čiubrinskas)</i>	5
<i>Foreword (Vytytis Čiubrinskas)</i>	8

Straipsniai / Articles

Christian Giordano

Disputed Historical Memories in East Europe and Southeast Asia: Representations, Symbols and Social Practices.....	11
Ginčijamos istorinės atmintys Rytų Europoje ir Pietryčių Azijoje: reprezentacijos, simboliai ir socialinės praktikos. Santrauka	27

Irena Šutinienė

Socialinė atmintis ir šiuolaikinė lietuvių tautinė tapatybė	31
Social Memory and Contemporary Lithuanian National Identity. Summary.....	54

Darius Daukšas

Pase įrašytoji tapatybė: Lietuvos lenkų etninio/nacionalinio tapatumo trajektorijos	57
Identity Inscribed in the Passport: the Trajectories of Ethnic/national Identity of Lithuanian Poles. Summary.....	72

Žilvytis Šaknys, Daiva Lapinskaitė

Lietuvos karaimai: etninis ir konfesinis tapatumas XX a. antrojoje pusėje ir XXI a. pradžioje.....	73
Lithuanian Karaims: Ethnic and Confessional Identity in the Late Twentieth – Early Twenty-First Century. Summary.....	93

John Helsloot

Valentino dienos triumfas Nyderlanduose – po penkiasdešimties metų.....	97
The Triumph of Valentine's Day in the Netherlands – after Fifty Years. Summary.....	114

Rasa Paukštytė-Šaknienė, Irma Šidiškienė

Naujų etnografinių lauko tyrimo būdų paieška: apklausa dviese.....	117
A Search for New Ways of Ethnographic Fieldwork: An Inquiry Conducted by Two Persons. Summary.....	135

Valdemaras Klumbys

Lietuvos kultūrinis elitas sovietmečiu: tarp pasipriešinimo ir prisitaikymo....	139
Soviet Lithuanian Cultural Elite: between Resistance and Compliance. Summary.....	159

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

Kristina Šliavaitė. From Pioneers to Target Group: Social Change, Ethnicity and Memory in a Lithuanian Nuclear Power Plant Community (<i>Neringa Klumbytė</i>)....	163
---	-----

Defining Region: Socio-cultural Anthropology and Interdisciplinary Perspectives 1–2. Acta Historica Universitatis Klaipedensis 12–13. Studia Anthropologica 1–2 (<i>Žilvytis Šaknys</i>).....	168
Re-inventing the Nation. Multidisciplinary Perspectives on the Construction of Latvian National Identity. Lindqvist M. (ed.) (<i>Darius Daukšas</i>)	173
Baltic Postcolonialism. Kelertas V. (ed.) (<i>Gediminas Lancauskas</i>)	175
Torbjorn Friberg. Diagnosing Burn-Out. An Anthropological Study of a Social Concept in Sweden (<i>Vieda Skultans</i>).....	178

Konferencijos / Conferences

Tarptautinė konferencija „Antropologija, etnografija ir biotechnologija“ (<i>Jeanette Edwards, Auksuolė Čepaitienė</i>).....	179
Antropologija, kultūra ir kritinės problemos Amerikos antropologijos asociacijos konferencijoje (<i>Neringa Klumbytė</i>).....	183

Tyrinėjimų projektai ir programos / Research Programmes

Etnologijos, kalbos, istorijos šaltinių elektroninis sąvadas (<i>Rasa Paukštytė-Šaknienė</i>)	187
Lietuvių tautinio identiteto raiškos būdai (<i>Vytis Čiubrinskas</i>).....	189

In Memoriam

Antanas Stravinskas (<i>Irena Seliukaitė</i>).....	191
--	-----

Recenzijos ir apžvalgos

Kristina Šliavaitė. **From Pioneers to Target Group: Social Change, Ethnicity and Memory in a Lithuanian Nuclear Power Plant Community.** *Lund Monographs in Social Anthropology* 16. Lund: Lund University, 2005. 206 p.: ill.

Kristinos Šliavaitės monografija yra išsami Visagino bendruomenės antropologinė studija. Anot autorės, Visaginas buvo išskirtinis miestas, o jo gyventojai turėjo ypatingą statusą Sovietų Sąjungoje. Atvykusieji čia jautėsi esą sovietinės modernizacijos kūrėjai, civilizacijos skleidėjai, sovietinės visuomenės avangardas. Sugriuvus Sovietų Sąjungai, Visagino gyventojų gyvenimas ėmė keistis. Tie idealai, tarp kurių buvo ir tikėjimas komunizmu, prarado savo reikšmę socialiniame ir asmeniniame gyvenime. Posovietinio laikotarpio ekonominės reformos lėmė daugumos visaginiečių nedarbą, kai kuriais atvejais net skurdą, taip pat netikrumą dėl ateities, nesaugumą ir nepasitikėjimą. Šiame kontekste Kristina Šliavaitė klausia: „Kas atsitinka bendruomenei, kuri įkūnija tam tikros socialinės, ekonominės ir politinės sistemos laimėjimus, kai ši sistema žlunga? Kaip šios bendruomenės nariai vertina, patiria ir prisitaiko prie viską apimančių socialinių, ekonominių ir kultūrinių pokyčių, susijusių su Sovietų Sąjungos žlugimu ir Ignalinos atominės jėgainės uždarymu?“ (p. 189). Atsakydama į šiuos klausimus autorė gilina si į socialinės stratifikacijos, atminties, pilietiškumo ir etniškumo, tapatybės, išgyvenimo strategijų, rizikos ir saugumo temas. Autorė apibūdina savo studiją kaip žmonių elgesio ir prisitaikymo

strategijų esminių socialinių, ekonominių pokyčių kontekste tyrimą (p. 192).

Visaginas (buvęs Sniečkus) buvo įkurtas sovietmečiu Ignalinos atominės jėgainės darbuotojams ir jų šeimoms. Dauguma dabartinių Visagino gyventojų į Lietuvą atvyko aštuntajame ar devintajame dešimtmetyje iš įvairių Sovietų Sąjungos vietų ir dabar yra Lietuvos piliečiai. Monografijoje autorė remiasi 2000–2004 m. atliktais lauko tyrimais, kuriuos sudaro daugiau kaip 50 giluminių interviu su vyresniais nei 35 metų, daugiausia rusų tautybės gyventojais. Studija taip pat remiasi dalyvaujančiuoju stebėjimu ir stebėjimo metodu surinkta etnografinė medžiaga.

K. Šliavaitės monografija yra svarbus įnašas į atominės industrijos miestų ir bendruomenių studijas (žr. Brown Kate. 2007. *Cold War Culture and the Nuclear Security State*. Paper Delivered at the Havighurst Center for Russian and Post-Soviet Studies 7th Annual International Young Researchers Conference “Dream Factory of Communism”. Oxford, JAV; Zhuk Sergei. 2008. *Popular Culture, Identity, and Soviet Youth in Dniepropetrovsk, 1959–1984*. Carl Beck Papers in Russian and East European Studies. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh; Zhuk Sergei (leidyboje). *The West in the Closed City*. Toronto: University of Toronto Press). Nors autorė nedaro panašių išvadų, kokių yra priėjusi Kate Brown (Brown 2007), Visagino atvejis primena Čeliabinską-40, kuriame, anot Brown, egzistavo socializmas, taip ir nepasiekęs daugumos kitų Sovietų Sąjungos gyventojų. Čeliabinske-40 jau šeštajame dešimtmetyje gyventojų pragyvenimo lygis buvo pakenkamai aukštas, jie turėjo ypatingą statusą. Brown teigia, kad Čeliabinskas-40 buvo

„patogi vidurinėsios klasės bendruomenė viduryje alkanos Rusijos. Gyventojai man gyrėsi, kad jie niekada nenešiojo sovietinės gamybos apavo“ (Brown 2007: 11). Tokie miestai kaip Čeliabinskas-40 ar Ričlandas (JAV), kitas atominės industrijos miestas, buvo panašesni vieni į kitus nei į aplink juos esantį socialistinį ar kapitalistinį pasaulį. Šie miestai klestėjo, dirbantieji gyveno subsidijuojamuose namuose ar butuose, jų vaikai ėjo į puikias mokyklas ir geras medicinos klinikas. Čia nebuvo nedarbo ir užsieniečių, nusikalstamumas buvo labai mažas. Sovietiniai pareigūnai buvo sunerimę, kad puikios materialinės sąlygos Čeliabinske-40 gali sudaryti sąlygas kapitalizmui. Jie skundėsi, jog aukšti gyvenimo standartai skatina oportunistą, materializmą ir buržuazinę ideologiją (Brown 2007). Kaip ir Visagino atveju, tai buvo pavyzdinės bendruomenės, kurių nariais galėjo tapti tik išskirtiniai.

Viena pagrindinių studijos temų yra socialinio ir ekonominio nuosmukio išgyvenimas. Gyventojai prisiminė savo herojišką praeitį statant miestą ir atominę jėgainę, pasiaukojimą, atsidavimą darbui ir tėvynei (Sovietų Sąjungai). Anot autorės, žmonės, kurie atvyko į Visaginą, pabrėžė savo išsilavinimą, darbštumą, sąžiningumą ir išskirtinumą (p. 51). Apklaustieji idealizavo sovietinį laikotarpį, o posovietinis tarpsnis buvo vertinamas kaip kultūrinis, socialinis ir ekonominis nuosmukis (p. 190). Nors ši tendencija buvo vyraujanti, autorė pažymi, kad skirtingi žmonės pateikdavo skirtingas nuomones apie praeitį ir dabartį. Kai kurie etniniai lietuviai arba sėkmingai besiverčiantys verslininkai neidealizavo sovietmečio ir teigė, kad posovietiniu laikotarpiu individuali sėkmė priklauso nuo paties žmogaus, o ne nuo valstybės ar valdžios. K. Šliavaitė pabrėžia, kad nuomonių apie sovietmetį ir dabartį įvairovė priklauso nuo gyventojų

socialinės ekonominės padėties, jų patirties posovietiniu laikotarpiu bei priklausymo tam tikrai etninei grupei.

Atominės jėgainės darbuotojai nėra pažeidžiamiausia grupė Visagine, kadangi dauguma jų tebedirba jėgainėje (p. 165). Be to, patys apklaustieji teigia, kad Visagine ekonominis nuosmukis, palyginti su Rusija, Ukraina ar Baltarusija, yra nežymus (p. 179). Pasak Algirdo Kavaliausko, kuris cituojamas knygoje, 1998 m. Visagine žmonės gyveno 1,9 karto geriau nei vidutiniškai Lietuvoje (p. 26). Taigi apie kokį nuosmukį kalbama arba, anot autorės, kada nuosmukį galime vadinti nuosmukiu (p. 179)? Visagino atveju, K. Šliavaitė pabrėžia, svarbu kalbėti apie *įsivaizduojamą* nuosmukį. Tačiau įsivaizdavimas, autorės nuomone, gali būti laikomas ir dalimi realaus nuosmukio, kadangi jis veikia tai, kaip žmonės elgiasi ir kaip planuoja savo ateitį (p. 179). Kaip nurodoma kitose studijose, per nostalgiją socializmui ir dabarties kaip nuosmukio suvokimą individai išreiškia savo jausenas ir santykį su socialine aplinka bei politine bendruomene; šis santykis yra marginalizuotųjų santykis (žr. Phillips Sarah. 2008. *Women's Social Activism in the New Ukraine: Development and the Politics of Differentiation*. Bloomington: Indiana University Press; Kideckel David. 2008. *Getting By in Postsocialist Romania: Labor, the Body, and Working-Class Culture*. Bloomington: Indiana University Press). Taigi subjektyvus nuosmukio įsivaizdavimas tarp Visagino gyventojų veikiausiai taip pat kyla dėl jų socialinės, ekonominės ir politinės atskirties posovietiniu laikotarpiu. Neatsitiktinai sėkmingi verslininkai ir etniniai lietuviai turi kitokias nuomones.

Kaip gyventojai įsivaizduoja nuosmukį? Tai alkoholizmas, benamiai vaikai gatvėje, kurių nebuvo sovietmečiu, nedarbas, neįgybė, moralinis nuosmukis ir skurdas (p. 27, 143). Tai pasikeitusi visa socialinė

ir fizinė erdvė bei socialinis ir asmeninis gyvenimas. Studija įtaigiai atskleidžia, kaip šis išivaizdavimas susijęs su jėgaine ir jos funkcionavimu. Jėgainė traktuojama kaip miesto ir žmonių gyvavimo pagrindinis šaltinis. Jos uždarymas siejamas su žmonių ir miesto sunykimu. Dauguma apklaustųjų pasisakė prieš jėgainės sustabdymą ir neigė mintis apie galimą jėgainės nesaugumą ir keliamą pavojų žmonių sveikatai. Lietuvos valdžia ir Vakarai (Europos Sąjunga) yra laikomi atsakingais ir turinčiais užtikrinti gyventojų socialinę ir ekonominę gerovę. Manoma, kad Vakarai, turtingieji ir politikai išduoda tautą (*narod*) (p. 149). Pavyzdžiui, Raisa teigia, kad paprasti žmonės savo sunkiu darbu sukūrė vertingą bendrą turtą sovietmečiu. Jos nuomone, dabar šie žmonės yra pasmerkti gyventi skurde ir kęsti pažeminimą, o valdžia nuolat kelia sau atlyginimus (p. 151).

Šis nuosmukio išgyvenimas ir išivaizdavimas yra vienas iš atsakymų į pagrindinį tyrimo klausimą: kas atsitinka bendruomenei, kuri įkūnija tam tikros socialinės, ekonominės ir politinės sistemos laimėjimus, kai ši sistema žlunga. Tačiau panašus sovietinio laikotarpio idealizavimas, kuris dažnai įvardijamas nostalgija seniems laikams, ir nuosmukio suvokimas būdingas ne tik visaginiečiams, bet ir kitų Lietuvos miestų bei kaimų gyventojams (Knudsen Ida. 2006. *Life Was Better during Soviet Times: the Discourse of Suffering in the Lithuanian Countryside*. Paper Presented at the 9th EASA Biennial Conference "Europe and the World", Bristol, Didžioji Britanija; Ramonaitė Ainė. 2005. *Piliečių ir valstybės santykis pokomunistinėje demokratijoje: politinio susvetimėjimo Lietuvoje analizė*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; Klumbytė Neringa. 2004. Dabarties istorijos paraščių žmonės: atsiminimai apie sovietmetį ir kasdienybės patirtys

kaimo bendruomenėse, *Politologija* 35(3): 65–83). Ar turėtume manyti, kad ir tos kitos bendruomenės Lietuvoje įkūnijo Sovietų Sąjungos socialinius, ekonominius ir politinius laimėjimus, jei jie panašiai kalba apie praeitį ir dabartį? Ar kiti gyventojai taip pat tikėjo komunistiniais idealais ir sovietine modernizacija, kaip visaginiečiai? Ar galima dėl šių panašumų K. Šliavaitės studiją taikyti kitoms Lietuvos vietoms, kitiems posocialistiniams kraštams, nors autorė ir pabrėžia Visagino išskirtinumą ir ypatingą visaginiečių socialinį ekonominį ir etninį statusą?

Atsakant į šiuos klausimus, reikėtų atsižvelgti į tai, kad socialinė atmintis visų pirma yra struktūruojama dabarties patirčių ir pasikeitimų atžvilgiu (Davis Fred. 1979. *Yearning for Yesterday: a Sociology of Nostalgia*. New York: Free Press). Tokia patirtis, kuri būdinga ir visaginiečiams, kaip minėta, dažnai būna atskirtųjų patirtis, žmonių, kurie marginalizuoti socialiniu ar ekonominiu požiūriu. Socialinė ir ekonominė marginalizacija būdinga ir Lietuvos kaimui, miesteliams bei kai kuriems miestams, buvusiems, kaip Visaginas, sovietinės industrijos centrams. Apie tai viešame diskurse ar socialinių mokslų studijose tarsi vengiama kalbėti (išimtimi laikyčiau Lidijos Šabajevaitės studiją: Šabajevaitė Lidija. 1999. *Lietuvos socialinė transformacija. 1990–1997 metai*. Vilniaus universiteto leidykla). Kaip ir kituose Rytų Europos kraštuose, susidaro išpūdis, kad nepriteklus ir skurdas yra laikini reiškiniai, neatsiejami ir neišvengiami dėl posovietinės demokratizacijos ir perėjimo prie rinkos ekonomikos. K. Šliavaitės studija yra svarbus etnografinis įnašas į šias diskusijas, ji iliustruoja, kad kuriasi socialinę ir ekonominę atskirtį patiriančiųjų posovietinės salos kaip Visaginas, kur žmonės kitaip prisimena sovietmetį; ši atmintis prieštarauja posovietiniam viešajam ir istoriniam diskursui Lietuvoje.

Kadangi atmintis konstruoja praeitį dabarties patirčių ir pasikeitimų atžvilgiu, Visagino gyventojų sovietmečio idealizavimas yra neatsiejamas nuo jų paskutiniųjų metų išgyvenimų. Tačiau kai kurie faktai, kuriuos pateikia K. Šliavaitė, liudija, kad tikėjimas socializmu buvo tikras ir sovietmečiu, informantai net kūrė eiles apie tai, kaip jie gyvens komunizme (p. 63, 72). Toks tikėjimas veikiausiai egzistavo su netikėjimu, prisitaikymu, manipuliacija ir cinizmu (žr. Yurchak Alexei. 1997. *The Cynical Reason of Late Socialism: Power, Pretense, and the Anekdot*, *Public Culture* 9(2): 161–188). Nejaugi visaginiečiai nepasakojo anekdotų apie Brežnevą ar apie Petką ir Čiapajevą? Arba tikėjo IAE saugumu ir jos garantuojama gerove sprogus to paties tipo Černobilio atominei jėgainei 1986 m.? Dauguma pabaltijiečių ir Rytų europiečių matė komunizmą ir socializmą kaip svetimą ideologinį projektą. Tačiau nors ir netikėjo jais, dauguma jų perėmė egzistavusio socializmo vertybes, pavyzdžiui, neigiamą požiūrį į turtinę stratifikaciją ar moralinį paternalistinį santykį su valdžia, kuri, kaip tebemano ir dauguma visaginiečių, turi garantuoti jų gerovę (taip pat žr. Humphrey Caroline. 2002. *The Unmaking of Soviet Life: Everyday Economies after Socialism*. Ithaca, London: Cornell University Press; Skultans Vieda. 1998. *The Testimony of Lives: Narrative and Memory in Post-Soviet Latvia*. London, New York: Routledge; Avižienis Jūra. 2006. *Learning to Curse in Russian: Mimicry in Siberian Exile*, Kelertas V. (ed.). *Baltic Postcolonialism: 187–202*. Amsterdam, New York: Rodopi). Minėtos vertybės sieja visaginiečius su kitais panašios atminties žmonėmis Lietuvoje ir už jos ribų, tačiau tikėjimas socializmu kaip aštuntojo ir devintojo dešimtmečių reiškinys yra svarbus skirtumas.

Dauguma dabartinių Visagino gyventojų jau yra tapę, anot jų pačių, „netikrais

rusais“ (p. 131). „Tikrus“ rusus jie siejo su vertybėmis, kurias visaginiečiai teigia praradę: tai gryna rusų kalba, plati siela (*shirokaja dusha*), būtent nepragmatiškumas, atvirumas ir svetingumas (p. 131). Vietiniai Visagino rusai, anot pačių informantų, yra sulietuvėję, pragmatiškesni (p. 132). Jiems yra labai svarbus su Visaginu susijęs jų gyvenimas, kadangi Rusijoje jie laikomi lietuviais, o Lietuvoje – rusais. Taigi visaginiečiai kuria savo identitetą tarp kelių skirtingų kultūrų (p. 132). Toks hibridiškumas būdingas daugumai imigrantų. K. Šliavaitė įdomiai pažymi, kad jos tiriamųjų atveju jausena, jog jie yra svetimi, okupantai ir „kiti“, egzistuoja kartu su jausmais, jog Lietuva ir Visaginas yra jų namai (p. 140).

Ką reiškia būti Lietuvos piliečiu Visagine? K. Šliavaitė supranta pilietiškumą kaip priklausymą tam tikrai valstybei ir teritorinei politinei bendruomenei. Autorė daugiausia kalba apie pilietiškumą kaip priemonę, įrankį, kurią pasitelkus galima pasiekti tam tikrų tikslų: geresnio pragyvenimo, teisės keliauti po Europos Sąjungą ar užsitikrinti darbą Ignalinos atominėje jėgainėje. Toks pilietiškumas, kaip ir Aihwa Ong (Ong Aihwa. 2000. *Flexible Citizenship: the Cultural Logics of Transnationality*. Durham, NC: Duke University Press) studijoje, kuria autorė remiasi, yra „lankstus pilietiškumas“ (*flexible citizenship*), būtent strategijos, susijusios su galių ir kapitalo kaupimu. K. Šliavaitė taip pat sieja pilietiškumą su teisėmis ir pareigomis, identifikavimusi su tam tikra politine bendruomene ir pilietine veikla. Autorė pabrėžia, nors plačiau nenagrinėja šio aspekto, kad pilietiškumas nereiškia, jog piliečiai jaučia solidarumą su platesne visuomene ir lojalumą kraštui (p. 144).

Įdomūs pavyzdžiai siūlo mąstyti apie pilietiškumą kiek kitaip, nei įprasta Lietuvoje. Štai Jurijus didžiuojasi, kad yra

rusas, bet jis yra ir Lietuvos patriotas. Jei tai skamba neįprastai, vadinasi, vadovaujamesi prielaida, kad rusas negalįs būti Lietuvos patriotu, kad tautybė yra pilietiškumo pagrindas. Jei ne, vadinasi, pripažįstama kita pilietiškumo samprata, kad santykis tarp piliečio ir valstybės neapibrėžiamas per tautybę. Visaginas yra puiki vieta iškelti šį klausimą: ką reiškia būti Lietuvos piliečiu? Galima būtų pažvelgti į pilietiškumą kaip tam tikrą sociokultūrinę praktiką, susijusią su kasdiene veikla, politine tapatybe ir žmonių socialinėmis ir politinėmis vertybėmis. Ar visaginiečiai skirtusi tuomet nuo kitų lietuvių? Kokie tai būtų skirtumai ir kaip apibūdintume lojalumą, kuris įvairiose visuomenėse suvokiamas skirtingai? Kaip Lietuvoje suprantamas lojalumas ir ką tai pasako apie pačią valstybę ir jos kuriamą politinį subjektą? Ar lojalus yra minėtas Jurijus, kuris skelbiasi esąs Lietuvos patriotas? „Aš čia atvykau, kad sukurčiau savo namus“ (p. 140), sako Jurijus, keturiasdešimtmetis verslininkas, kuris didžiuojasi savo dukromis, gerai kalbančiomis lietuviškai. Panašiai jaučiasi kai kurie kiti Visagino gyventojai. Jiems Visaginas – svarbi jų gyvenimo dalis, kur yra gimę jų vaikai, praėjusi jų jaunystė, čia gyvena jų draugai ir netgi palaidoti tėvai.

Kristinos Šliavaitės monografiją laikyčiau paskutinių kelerių metų vienu svarbiausių indėlių į Lietuvos antropologijos studijas. Šis darbas taip pat yra svarbus įnašas į posocialistinės Eurazijos studijas. Tai, kas būdinga Visaginui, primena Davido Kideckelio – Rumunijos (Kideckel 2008), Geraldo Creedo – Bulgarijos (Creed

Gerald. 1998. *Domesticating Revolution: From Socialist Reform to Ambivalent Transition in a Bulgarian Village*. University Park, PA: Penn State University Press), Sigrid Rausing – Estijos (Rausing Sigrid. 2004. *History, Memory and Identity in Post-Soviet Estonia: the End of a Collective Farm*. Oxford: Oxford University Press), Tanjos Petrović – Serbijos (Petrović Tanja. 2006. *‘When We Were Europe:’ Socialist Workers in Serbia and their Nostalgic Narratives. The Case of the Cables Factory Workers in Jagodina (Serbia)*. Paper Presented at the International Conference on “Post-Communist Nostalgia”. University of Illinois at Urbana-Champaign, Urbana, JAV), Adriana Petryna ir Sarah Phillips – Ukrainos (Petryna Adriana. 2002. *Life Exposed: Biological Citizens after Chernobyl*. Princeton, Oxford: Princeton University Press; Phillips 2008), Sarah Ashwin ir Margaret Paxson – Rusijos (Ashwin Sarah. 1999. *Russian Workers: the Anatomy of Patience*. Manchester, New York: Manchester University Press; Paxson Margaret. 2005. *Solovyoovo: the Story of Memory in a Russian Village*. Bloomington: Indiana University Press) ir Mathijs Pelkmans – Gruzijos (Pelkmans Mathijs. 2006. *Defending the Border: Identity, Religion, and Modernity in the Republic of Georgia*. Ithaca, London: Cornell University Press) tyrimus. Manau, kad autorės tyrimo klausimas – kas atsitinka, kai uždara teritorija atsiveria pasauliui (p. 44) – tinka ir visai Lietuvai bei buvusiam socialistiniam blokui, kurio gyventojai, kaip ir visaginiečiai, nors gyveno skirtingame socialistiniame pasaulyje, yra to paties atsivėrusio posocialistinio pasaulio piliečiai.

Neringa Klumbytė
Majamio universitetas